

“พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติ” ได้รับการจัดตั้งและเปิดให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าชมเป็นครั้งแรกในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530 เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 60 พรรษา โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาพระราชทานนามพิพิธภัณฑ์ และทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ แทนพระองค์ไปทรงเปิดพิพิธภัณฑ์ฯ ซึ่งตั้งแสดงอยู่ ณ ห้อง 207 อาคารวิจัยและบริการทางวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ในวันอังคารที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2531 หลังจากนั้น พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายาฯ พร้อมทั้งพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จทรงวางศิลาฤกษ์อาคารพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ในวันพุธ ที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2533

กล่าวได้ว่า พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติฯ มีจุดเริ่มต้นมาจาก ดร. วินิจ วินิจนัยภาค ซึ่งเป็นศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัย (ต.ม.ธ.ก. รุ่น 7) และคุณหญิงพรณี วินิจนัยภาค ได้มอบสิ่งของซึ่งสะสมมายาวนานกว่า 40 ปี ประกอบด้วย สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของไทย ศิลปวัตถุและโบราณวัตถุจำนวนกว่า 2,500 รายการ ให้กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ส่งเสริมการค้นคว้าและวิจัยโดยมุ่งหวังให้เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรมภาคกลางด้วยอีกประการหนึ่ง

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา แม้ว่าการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติฯ ภายใต้การดูแลของคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โดยการสนับสนุนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะยังไม่สามารถพัฒนาให้พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติฯ เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อการศึกษาอย่างมีมาตรฐาน “ทัดเทียมกับระบบพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยโดยสากลอย่างแท้จริง” หรือ “มีห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์อันทันสมัย” ตามความมุ่งหมายเมื่อแรกตั้ง แต่พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติฯ ก็ได้จัดให้มี “สถานที่จัดเก็บวัตถุ (storage) เพื่อการค้นคว้าวิจัย” (research collection) อย่างเป็นระเบียบกว่า 6,000 รายการ ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการวิจัยของคณะฯ อีกทั้งได้ตั้งเป้าหมายให้พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติฯ เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยและเป็นสถาบันเพื่อการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงมหาวิทยาลัยกับชุมชนและโลก

ระยะเวลา 25 ปี ถือเป็นช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

แม้กล่าวกันว่าจุดเริ่มต้นของพิพิธภัณฑ์ไทย เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 แต่การจัดแสดงแบบที่เรียกว่า “มิวเซียม” (ซึ่งหมายถึง “หาของต่างๆ อย่างเก่ามาตั้ง” เพื่อแสดงให้คนเข้าชมเป็นการชั่วคราว ซึ่งอาจเป็นของ “ประหลาด” หรือของ “ฝีมืออย่างดี” ก็ได้) นั้น เพิ่งเริ่มต้นเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 ครั้งที่พระองค์ทรงพระชนมายุครบ 21 พรรษา (เป็นเวลาที่พระองค์เริ่มรับพระราชภาระบริหารราชการแผ่นดินโดยสิทธิขาด) แต่งาน “มิวเซียม” ที่ถือว่ายิ่งใหญ่ที่สุดนั้นจัดขึ้นในพระบรมมหาราชวังในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 25 พรรษา กล่าวได้ว่า “พิพิธภัณฑ์” เป็นการเฉลิมฉลองการเปลี่ยนผ่าน (rite of passage) ครั้งสำคัญของพระองค์ที่แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงในพระราชอำนาจ

กำเนิดของพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติที่เริ่มขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ และได้เวียนมาครบ 25 ปี จึงเป็นโอกาสเหมาะสมสำหรับการทบทวนอดีต คาดการณ์อนาคตด้วยความหวัง โดยเชื่อมั่นว่าปัจจุบันจะเป็นช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านที่สำคัญเพื่อบรรลุถึงภารกิจที่มุ่งหวังไว้แต่เดิม

ในฐานะที่ได้ รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ให้เป็นผู้ดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเฉลิมพระเกียรติ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ขอแสดงความรำลึกพระคุณของ ดร.วินิจ และ คุณหญิงพรณี วินิจนัยภาค ผู้มอบวัตถุสิ่งของจำนวนมาก รวมถึงกำลังกายและกำลัง

ทรัพย์ เพื่อให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สามารถก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ฯ เพื่อการศึกษาและวิจัยได้เป็นผลสำเร็จ และขอแสดงความขอบคุณต่อผู้บริหารนับแต่อดีตที่เล็งเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนการดำเนินงานของ “พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัย” มาตั้งแต่ยุคเริ่มต้น นับตั้งแต่ ศาสตราจารย์ คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี, ศาสตราจารย์ นรนิติ เศรษฐบุตร, ศาสตราจารย์ เกริกเกียรติ พิพัฒน์ เสรีธรรม, ศาสตราจารย์ ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์, รองศาสตราจารย์ สุมิตร ปิพัฒน์, รองศาสตราจารย์ พรชัย ตระกูลวรานนท์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำงานอย่างทุ่มเทตลอดระยะเวลาหลายปีของ อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต, อาจารย์ธรรณี แสงรุจิ และเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติฯ หลายรุ่น

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เชื่อมมั่นว่าทิศทางของพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ จะมุ่งไปสู่การพัฒนาให้เป็นพื้นที่และสถาบันความรู้เพื่อทำความเข้าใจมนุษย์ในมิติต่างๆ มีภาระหน้าที่ในทางการศึกษาและการวิจัยของระบบการศึกษาแบบทางการ และเป็นทางเลือกของการเรียนรู้ต่อเนื่องนับจากวัยเด็กถึงหลังเกษียณ รวมถึงเป็นพื้นที่ของการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่มหาวิทยาลัยมอบให้ชุมชนท้องถิ่นและสังคมในวงกว้าง

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์